АЛІМА

В клубі Енського полку йшла татарська вистава. Я сидів у куточку й уважно слухав, хоча нічого й не розумів. Коли публіка сміялася — і я сміявся, публіка зідхала тяжко — і я зідхав ... Підчас антракту стало вже зовсім сумно: жодної тобі знайомої людини, ні

З ким поговорити, розважитися. Нетерпляче чекав дії, бо мною заволоділа одна артисточка... Іменно артистечка, бо була така маленька — маленька... По ролі звали її Алімою. Дивився — не відривав очей:

Ех, чорт забери ! Гарна дівчина... Підсів ближче, далі — ще ближче... Вже Аліма перед очима___

Ні, таки й справді вона гарнесенька і грач гарно. От тобі й татарка!.. Треба буде познайомиться.

Надходив фінал. Публіка в залі — ані телень. На сцені Аліма і Равхат, її коханець. Забралися за руки, щось тихо розмовляють... Я напружив очі, боюся ворухнутися, змигнути. Враз мене немов щось підкинуло : Аліма заспівала. Заспівала якоїсь сумної — сумної татарської пісеньки... І мені чомусь вчулась у тій пісеньці своя журлива українська мелодія. Вслз~ хаюсь і не вірю: на сцені співак Аліма — татарка, а десь у мені, десь всередині співак українка.

4 Беладонна 07

Кінець, урвалося. Клята завіса сховала від мене Аліму ... Виходив з залі неохоче, з якимсь піднвееним> болючим настроям. А круг мене тільки й чулося.:

Аліма, Равхат... Равхат, Аліма... Якші, бек якші___

Т мені раптом заманулося почути свою слово, заманулося почути замість "якші, бек якші" своє "гарно, дуже гарно" ... Бо й справді ж Аліма гарна.

Ех, якби оце вона була українкою. Ну й устругнув би я українську виставу___

В уяві почав переробляти Аліму в українку, в уяві бачив уже, як Аліма в керсетині, у вишиваній сорочці, у віночку, заливаються соловейком:

Ой вербо, вербо, де ти зросла, Що твоє листячко вода знесла ...

А вона б заспівала... О, Алімя б заспівала... І, захопившись, непомітно для себе замугичив півголосом :

Ой знесла, знесла тиха вода, А я молода, як ягода ...

Раптом мені вчулося, ніби ззаду хтось підспівує,. Я хутко озирнувся і аж здригнувся від несподіванки: переді мною стояла Аліма...

— Чого ви так злякалися, товаришу?

— Ні-ні... Тут хтось співав... мені здалося...

— Ви співали, а я підтягнула. Мені страшенно подобаються ця пісня.

— Ви її знаєте!?.

— Як же! Рідна...

— Що?..

— Рідна, говорю.

— Та ви___Ви хіба українка?..

— Сама справжнісінька! З Маріуполя. Мені від несподіванки й дух захопило.

— Та невже — бо, справді ?..

— Чого ви так скрикнули ?..

— Та як же не кричати... Мені хочеться зараз на всю Казань закричатп...

— От вам і на!.. Чому ?

— Від радости... Два роки не чути жодного українського слова і раптом___Ви мені, звичайно, пробачте, але я не можу... Мені хочеться зараз співати, танцювати ... (Звичайно, тут радість була зовсім ин-пюго характеру, але чого з запалу не скажеш___).

Слово по слов} — познайомилися. Виявилося, що Аліма була жінка начальника цього ж клубу. Натякнув за виставу. Мою Аліму немов підкинуло:

— Ви серйозно ?.. Так давайте, давайте ... Та чого чи стоїмо, сідайте!

Сів поруч неї і тільки тепер помітив, що круг нас зібралося чоловіка з двадцять цікавих і уважно слухають нашу розмову. їм, певно, було цікаво чути українську мову. Деякі перемовлялись з Алімою коротенькими репліками, вона весело по-татарському їм відповідала.

— Так що ж ми влаштуймо, га?

— Що влаштуймо ?.. А що б вам хотілося, наприклад ?

— Мені дуже хочеться зіграти "Наталку-Полтавку":

— Наталку?.. Якші, якші!

— Тільки як би швидше. Страшенно хочеться грати. Чотири роки не грала...

Вона схопилася з місця і пішла, співаючи, танцювати.

Полюбила Петруся Та сказати боюся: Ой, лихо не Петрусь, Личко біле, чорний вус ...

— Стривайте! — зупиняю її.— А де ж ми ще українців візьмемо?

— Знайдемо... Усю Казань облазимо, з — під землі видряпаймо...

¥ V ¥

Читав я десь на кіноафіші: "Раз гарна баба — успіх ґарантовано". Це по-їхньому зветься "установкою". Підписуюсь обома руками: раз Аліма гарна — діло в мене піде. Клята дівчина підіймає— настрій і енергію .. . Ну, про це потім — біжу на репетицію. Аліма грає-Наталку, я Петра. Инших персонажів теж підібрав. Трохи не той, але зійдуть. Тут важна Наталка, а Наталка на ять. Репетиції йдуть, як по маслі пливуть. Акомпаніятор попався — просто віртуоз. Трапилась маленька запинка: це у Виборного не виходило — віддав йому Петра, сам граю Виборного ...

Якось увечері кличе Ахмет, чоловік Аліми, до себе:

— Приходь, іпташ 1, побалакаїм.

Я, звичайно, не від того. Одне те, що Ахмет хлопець таки гарний, а друге — Аліма!.. Сиділи, говорили, чай пили. Аліма дзвоником заливаються (власно її Анею звати, але мені дозвольте Алімою називати. Що ж, як так подабаються). Згадала, як колись у Маріуполі на сцені грала, як в Ахмета закохалася:

— Українка, а за татарина заміж вийшла ... Сміються, пустую, потім як засипе по-татарському,

як горохом об стінку.

Ахмет — собі, а я сиджу тільки, очі витріщивши ...

"Чорт їх відаю, про віщо вони тараторять. Мо, вони, З мене сміються? .." Сумно стало, противно ... А хтось із середини ніби дратую:

— Дурень, дурень... У кого ти закоханий ? Ти ж глянь, як вона коло Ахмета увиваються ...

Враз Аліма немов прокидаються, блискаю очима і пускаються в танок:

Эх, яблочко, Куда котишься...

Де й настрій знову взявся!..

Так в Ахмета Аліма — українка.

А у мене Ніна — козачка з Дону___

Аліма — це вогонь, краса. Одним поглядом зачаровую ... А як заговорить, усміхнеться... Ех! А Ніна:

— Доки ти будеш дурня точити? Коли ти кинеш оті дурацькі комедії? Тобі вже двадцять п'ять років...

— Не розумі^, бісова лялька. їй аби нове плаття, панчішки фільдеперсові, брилик шовковий...

А може й Аліма така?.. Мо, вона тільки зараз подобається? Може, вона іі не гарна зовсім?.. Треба придивишся пильніше, треба заглянути в душу! Але як його заглянути, коли Ахшет завжди стирчить над душею ?

— Українська мова,— говорить,— подобається.— І сидить на сцені.

— Хм, мало чого мені не подобається...

Якось Аліма не прийшла на репетицію. Не прийшла день, не прийшла й другий... Третього з'являється й говорить, що все з Ахметом покінчено. Пішла моя голова ходором:

— Е, момент... Та біда — Ніна, та ще й з "зача-тієм"... Оця мені Ніна!"

Став розумом розкидати, плани різні планувати. Раз навіть Аліму додому провів (жила в подруги). Та що З того ?.. Як приятель, товариш, і не більше. На більше духу не вистачило, побоявся :

— А що, як вона та "атанде заломить" і Ніні похвалиться ?.. Біс її знає .

Поки я плани розплановував, а вони й помирилися. Ахмет з Алімою помирилися ...

— А, щоб вас лиха година мирилася! Хіба так сваряться ?.. Ви б у нас з Ніною повчилися. От де краса: инколи й з синяками по три дні носимося.

Але надія жевріє, надія живе. Коли раз посварилися, то треба й удруге чекати. Це вже такий закон...

А тоді вже не вдарю лицем у багнюку, тоді обов'язково ...

— Але Ніна, як же Ніна? Вона ж як довідаються, то таку еволюційну боротьбу оголосить, що все на світі прокленеш... Та й жалко ж: все — таки жінка, половина, можна сказати___

— Ех, де той СОЦІАЛІЗМ ?.. Де та вільна любов ?..

* * *

Десь на Україні, там провадиться українізація. А тут, у Казані — татарнзація.

Афіші написав українсько — татарською мовою ... А балачок, балачок скільки! Куди не повернешся,— скрізь тільки й чу§ш, що українці появилися.

Росте настрій, росте.

¥ ¥ *

Початок рівно о дев'ятій. Публіки — яблуку ніде впасти. Музика ріже, аж у вухах лящить. Настрій на 120.

— Даю третій дзвоник, приготуйтеся! Аліма чи то... Наталко, глядіть же, той... Та ви мене розумійте ?..

— Розумію, розумію!

Завіса пішла. Мій віртуоз ударив по клавішах...

Ніготь вітри, віють буйні, Аж дерева гнуться...

Сумними хвилями покотилося по залі. Публіка замерла, публіка— один слух. Роти навіть допомагають...

А Наталка заливаються, Наталка душу всю вкладаю, посилав глядачам...

Ой як болить мо^ серце, А сьози не ллються ...

Мій вихід ...

Дід рудий, баба руда, Батько рудий, мати руда...

Усміхаються в залі, заливаються реготом, регочуть до кінця ... Завіса.

Довгі несамовиті оплески. "Біс. біс!..".

Антракт. Боже мій !.. Як посунула публіка за куліси, як почали нас гойдати. Ніколи ще зі мною такого не траплялося: вітають, тиснуть руки, дехто обіймаю • • • Наталку просто на руках носять, цілують.

— От так українці! От так постановка!.. А я так поважно:

— Не дамо в кану наплювать ! На те ми й українці. Другого дня красувалися скрізь афіші: сьогодні

Знову "Наталка-Полтавка". Ціни на квитки підвищені. Третього дня приїхав з табору Енський авіозагін — дайош знову "Наталку-Полтавку". А четвертого — посипалися до мене заяви: "Прохаю пріняті в "укр-драмгуртку".

— Та ви ж мови не знайте ?

— Виучім. Прімі только___

Наталка — Аліма стала темою для всіх балачок. Деякі балакуни заходили занадто вже далеко і ловили зручного моменту, щоб повести мене й Наталку до буфету. Власно я був за приший — кобилі — хвіст, бо їм потрібна була тільки Наталка. Врешті цей буфет став мені в печінках: вони їй ляси підпускають, а я сиджу мов той дурень. Не почувають, остолопп, що я й сам не від того, щоб позалицятися до неї.

Пройшло декілька днів. Публіка просто вимагав вистави. Аліма ластівкою цвірінькаю та прохаю •. —

— Щось вона занадто ласкава зі мною. Чи не закохалася і вона в мене ?..

Але практично підійти — боюсь.

— Що, як гарбуза піднесе? Пропаде к бісу вся енергія, загине й гурток.

Ночами не спав, думав. І якось в голові зародилася думка : інсценувати свій підхід до Аліми... Щоб було просто й непомітно. Сказано—зроблено. Гаряче беруся за роботу — і за три дні інсценовка (власно не інсце-новка, а ціла п'юса) готова. В ній я виводжу двох молодят, які закохані одне в одного, але бояться це виявити. Потім, по ходу п'юси, вони потроху облещуються, облащуютья, і нарешті доходить до поцілунків.

— Правильно ! Я граю Гриця, Аліма — Зіньку. Коли підчас гри вона буде відповідати насправді, значить вона не від того, щоб поженихатися зі мною.

ц * ¥

Мій план реалізуються. Все йде — краще й бажать не треба: артистів — хоч проганяй, хор виходить на славу, танцюристів аж п'ять! Аліма голубкою коло мене в'ються, а я___ та що там я ? Відомо вже ...

До того ще й Ахмет став рідко показуватися. Коли-не — коли на сцену з'явиться. Навіть Ніна якось змінилася : то все лайкою дома зустрічала, а тепер завжди лагідна, приязна___

Ніни й Ахмета найдужче я боявся: Ніна, коли б довідалась, очі б мені повидирала — це факт. Та й Ахмет би так не подарував: хлопець гарячий.

Іще одне турбувало — це мої артисти: добра половина була закохана в Аліму ...

— Що, як хто попередить ?.. Треба не ґавити. Настав довгожданий день вистави. Я страшенно

нервуюся : сьогодні вирішується моя доля ... Нарешті й початок. Я лежу на сіні — сплю. Зінька, співаючи, збирає в лісі полуниці. Далі наша зустріч, наївні балачки, псреглядування... Підходить до того місця, де вже й обніматися. Нервово напружений ... Поклав їй голову на коліна, вона, говорячи, якось зиркає мені у вічі___Очі щось говорять, але що — не зрозумію ... Ні, брешу: раз глянула глибоко — глибоко ... Але тільки один раз, і я не впевнився, чи то вона

граючи, чи насправді___Потім злегенька обіймаю її

і раптом___вона виривається й тікає.

— Тю, біс тебе бери! Та це ж по п'єсі так. Бтло б цього не писати... Ех !..

Завіса. Грім оплесків: "Біс, біс!..". Знову набігли шанувателі. Знову хвалять — вихваляють, але мені не до того:

— І якого я біса не вставив там цілування ?.. Так гарно йшло і на тобі!..

Дія друга. Спершу співи, танці. Далі наша сценка з З'нькою на перелазі. Наближалося головне місце:

— От сяду, обійму, далі так ніжно й жагуче поцілую. .. Цей поцілунок буде відповіддю на її таємницю.

Сіли, говоримо... Потрошку присуваюсь, присуваюсь, беру її за руку. Рука гака тепла — тепла, аж гаряча... І Аліма гаряча. 1 тільки — но я обняв її, притис до себе, як щось загуркотіло і почулися оплески...

— Хто спустив завісу ?.. Рано ж, чорти!

— Мені суфлер сказав ... Знак подав.

— Щоб вас чорти спускали... Миколо, навіщо ж це похоже ?..

— А хіба що ? Ви я" скінчили говорити...

— Кінчили, кінчили___А цілувалися ?

— €)рунда ... Можна й без поцілунку ...

— Можна, можна... Я режисер, я сам автор... Хто більше знає ?!.

Другого дня знову вистава. Заклявся ставити, доки поставлю на своєму. Скоро й початок. Бігаю, нервуюся, а вона... Зиркнув у дірочку в декорації:

— Чортів суфлер! Про віщо він з нею щебече?.. Залізли в куток, сміються, я"артують.

— Що — о, невже за руки взялися ?.. їй — богу, взялися___

Вибіг на сцену, дав дзвоника.

— Ще я{ рано, куди ?..

— Не ваше діло... Суфлірувати сідай ти, Йване. Миколо, геть к бісу зі сцени!

— А це чому ?..

— Чому, чому ? Згадай вчорашню.. • Назаре, ставай на завісу — та гляди мені!..

— Знаю, знаю — щоб після поцілунку...

Знову голова в неї на колінах, знову вогники блискають в очах, а далі...

Ех, хороше, братці, отак працювати!.. Всім клубним режисерам так робити раджу: знайдіть собі Аліму чи там Ліду, Ніну, Сіму — робота буде.

* * *

Прийшов якось Ахмет хмурий — хмурий ...

— Чого ти ?

— Розвод хочу взяти.. .

— Як, чому?

— Не хочу так далі жити. Або зі мною, або к чортам...

Полізли, полізли по мені мурашки:

— От тобі й на! Чи не взнав часом ?..

— На от, читай.— Витяг якогось листочка, кинув мені.

"Люба Наталочко...— Писав літун Енського авіо-загону,—чому ж Ви нічого не відповідаєте? З двох листів, що я послав, Вам усе зрозуміло___"

— А от другий, от третій, четвертий, п'ятий... Навіщо це схоже ? ..

Відлягло трохи в мене від серця:

— А тобі що до цього ? Хай собі пишуть! Вона ж не ховає цього від тебе?

— Сама віддала.

і — От — от, чого ж тобі ?

— Як чого ?.. Я не хочу, щоб їй писали.

— А вона винна в цьому ?.. На мій погляд, Аня чесна женщина... Вона не проміняю тебе на якогось там харпака...

Увечері взнаю, що Аліма живе в подруги. Пішов туди.

— Алімо, що з тобою?

— Не зви мене так.

— Чому?

— Не хочу, зви Анею.

— Ну, добре... Так що з тобою ?

— Нічого такого ... Завтра виїжджаю до Маріуполя.

— Ти серйозно ?.. чого ?

— А що мені лишаються робити ?.. Коли потрібна буду — викличе.

— Хто, Ахмет?

— Та вже я" не який біс ... Закрутилося, завертілося в мене в голові:

— Як, Аліма поїде, Аліми не буде?.. Ні-ні-ні — Цього не може бути! Треба щось робити. Але що ?.. Одружитися ? Так Ніна, дитина ...

Хапаю її за руку, тисну до грудей:

— Ні, Аню, ти мусиш зостатися... Це ж для мене ніж у серце... Ти ж для мене все...

— Чудак! —глянула у вічі тепло — тепло.— Ну як же бути?

— Поки — що тут житимеш, а далі... Далі я на все піду, на все згоден...

— На що, наприклад ?..

— На що ? .. Все пошлю до чорта ... Візьму розвод з Ніною___

Притис міцно її до себе—боявся, ніби хто забере. Вона притулилася, як кішечка, і ніжно гладила мою

РУКУ:

— ерунда, голубе, єрунда...

Чому? — Запитався так, ніби сердився. Стиснув пальці^їй, що вона аж крикнула від болю.

— Ну й чудний же ти який! Чи чудний, чи дурний ___Ти ж уже не маленький і мусиш розуміти.

Окрім цього...

— Що "окрім цього"? ..

— 6; причина, що звязує мене з Ахметом ...

— Що-о?!.

— Уже чотири місяці___

В мені все похололо й осунулося : виходить — міняв так на так...

Пройшла хвилина, друга...

— Ну, іди собі... Коли їхатиму, прийдеш попрощатися, іди...

Всім єством прилипла до мене, обдала гарячим подихом, прикипіла солонуватими від сліз губами до моїх уст___

Прийшов додому як розбитий. Ніни не було — десь

пішла. Ліг на ліжку, увіткнувся головою в подушку___

Ро^м понеслися думки, одна за одною, одна сіріша

другої___Далі схоплююся з ліжка, сідаю до стол}',

починаю писати : "Слухай, голубочко! Ну як же бути ?

Ц не можу без тебе зостатися. З тобою вкупі поїде міря радість, моя любов, мов все — все... Без тебе — я Ьух-А, мертва дровиняка, що ні нащо не здатна..."

4— А далі що?.. Далі — тпру... А цікаво, як буде при еоціялізмі? Невже й тоді мої нащадки будуть в отакому тупику?.. Ні-ні, тоді — раз, раз і готово. Бідна моя голова — чому я родився не при соціалізмі ?..

Маленька павза, пишу далі:

"Ні, ти мусиш бути моєю. У мене теж така історія ... Власно не в мене, а в Ніни. Але що з того ? Ми мусимо піти на всілякі жертви. Без жертов щастя в світі не буває. Твоя дитина буде моєю дитиною ..."

— Стрівай... А хто ж буде батьком моєї дитини ?.. Ні, це не терпить ніякої критики —

Порвав листа, почав нового:

"В крайньому разі можна на посаду влаштуватися, я буду допомагати. І більшого нам не треба. Хай живе вільна любов!.."

— Ні, це теж не чесно... Не чесно й соромно: збігатися день по закутках, ховатися, завжди бути обережним ... А втім : що таке чесність ? .. С;рунда! Всі так роблять — чому мені не можна ?..

Уже в жар почало мене кидати, холодний піт на чолі виступив. Пишу далі:

(Взагалі треба вийти якось з цього зачарованого кола. Треба обговорити детальніше — моя"е, що й вигадаємо" ...

— Та де ж я можу й так їй сказати? Навіщо я; писати ?..

Порвав лисга на дрібненькі шматочки, ліг знову на ліжко...

Прийшла Ніна. Кинулась до мене, обіймаю, цілую-] така мила — мила ...

— А я оце в Люсі була. Ми що — вечора з нею гуляюмо...

— Гуляй, гуляй,— думаю,-— баба з воза — кобилі легше...

¥ * ¥

Кажуть: без контрастів життя було б нецікаве. Правильно. Контрасти ю й будуть... Ради контрасту, мабуть, і Ахмет з Алімою знову зійшлися. А мені що ?.. Розвязалося мою болюче питання. І без соці-ялізму обійшлося: гуляюмо собі помаленьку, репети-руюмо... І люди, і ми задоволені.

... .-Гуляюмо. А ніч така гарна, така гарна... Аліма прилипла збоку і воркоче, воркоче...

— Ну, куди підемо ? А мені все рівно ...

— Ахмет дома?

— Ні, десь на конференції.

— Так підемо в Нанаювський

— Тільки нелюдними вулицями, щоб з ким не зустрітися ...

Одна в личка, друга, третя... Скоро й Панаюв-ський... Враз із — за рогу налітаюмо на другу парочку... Налетіли й стали. Стали й мовчимо. Мовчимо й ди-

вимося... А вони на нас дивляться. Мовчать і дивляться ...

— Ну, що ж, здрастуйте!

— Здоров, іпташ, здоров...— простягає руку.

— Так і ви ж здоровкайтесь,— це я до наших компаньйонок, а вони в розтіч і тікати.

— Е, ні-ні, стійте, голубоньки! Ахмет, переймай. Половили, позводили до купи, стоїмо...

— Ну, що ж далі робити будемо ? Ніно, Алімо... А вони в хусточки кутаються, хникають ... Плачуть

чи регочуть.

— Так отакий ти, голубе... Не ждав!

— Ніколи іі я не надіявся ...

— Як же так?

— Та як бачиш ...

Постояли, помовчали і пішли вздовж по вулиці. Ми з Ахметом з боків, а половини посередині. Смітно було й ніяково. Смішно й соромно ...

— Ну й Ахмет, ну й Ніна!.. Не дали в кашу наплювать.

Зайшли в ресторан. Замовили дюжину. Я:

— Так за чиє здоров'я ?

— Ний за своє, а потім побачимо. Випили, закусили.

— Н}, товариші, так мінятися, чи що, будемо?

— Як?!

— Так на так... Ти береш Ніну, а я беру... Дівчата з місць — ми посадили.

— Згода, Ахмете?

— Та як же ?.. Аня, той ...

— І Ніна, той___

— Що "той" ?

— Та той... Так на так виходить. Тільки й ріж-ниці: в тебе буде українченя, а в мене — татарченя ___

Останню зусилля — і дівчата в двері й на вулицю... Ми з Ахметом ще сидимо й мовчки допиваймо дюжину ...

Харків Зима 1926/27 року